

Використана література :

1. Білецький П. О. Мова образотворчого мистецтва / П. О. Білецький. – К. : Радянська школа, 1973. – 127 с.
2. Волкова А. С. Эстетическое воспитание в процессе изучения географии / А. С. Волкова. – М. : Просвещение, 1976. – 154 с.
3. Догоюсова Ж. В. Методика использования художественных средств обучения в целях совершенствования географической подготовки учащихся в процессе реализации регионально-национального компонента школьного географического образования (на примере общеобразовательных школ Якутии) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – Санкт-Петербург, 2003. – 146 с. : іл. – Бібліогр.: арк. 134-140.
4. Захаренко О. А., Мазурик С. М. Школа над Россю / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик – К. : Радянська школа, 1979. – 149 с.
5. Князева Н. К., Лукашкина А. И. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lyceum37seun.ru>
6. Когда все искусства вместе / Общ. ред. Б. П. Юсова. – М. : Просвещение, 1995. – 107 с.
7. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа). Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України // Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу : довідково-методичне видання / упоряд. М. С. Демчишин ; О. В. Гайдамака. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 768 с.
8. Комарова М. Г. Развитие художественного потенциала личности учащихся на уроках биологии / М. Г. Комарова // Сибирский учитель. Региональный научно-методический журнал. – 2001. – Май-июнь. – № 3 (13). – С. 47-51.
9. Шувалова О. Е. Методика использования средств эмоциональной выразительности в интерактивном обучении географии : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – СПб., 2005. – 151 с. : іл. – Бібліогр. : арк. 132-140.

А н н о т а ц и я

В статье рассматривается эстетизация учебно-воспитательного процесса, в частности, естественных дисциплин основной школы на основе анализа интегративных курсов художественных и естественных дисциплин, как условие формирования творческой активности младших подростков на уроках и внеурочной художественно-творческой деятельности

Ключевые слова: эстетизация естественных дисциплин, творческая активность, младший подросток, внеурочная художественно-творческая деятельность.

A n n o t a t i o n

The article deals with aestheticism of the educational process, in particular, the natural disciplines of the secondary school on the basis of analysis of integrativnikh courses of artistic and natural disciplines, as a condition of the formation of the junior teenagers' creative activity at the lessons and out-of-school artistic and creative activities.

Key words: aestheticism of natural disciplines, creative activity, junior teenager, extracurricular artistically creative activity.

Сав'юк Г. П.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ВИКЛАДАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА В 3-4 КЛАСАХ**

В статті розглядаються питання організації практичної підготовки студентів до викладання уроків природознавства у початковій школі.

Ключові слова: підготовка вчителів початкової школи до формування природничих знань учнів,

базові знання з природознавства, навчальна (польова) практика з природознавства, навчальне середовище.

Майбутніх учителів початкової школи необхідно забезпечити професійною спеціальною і гуманітарною підготовкою, яка зумовлювала високий рівень їх соціальної зрілості. Професійна підготовка сприяє забезпеченню глибоких знань, розуміння суті суспільства і людини, їх взаємозв'язків у процесі розвитку. Лише за цієї умови вчитель зможе реалізувати один із найважливіших педагогічних принципів навчання і виховання – зв'язку з життям. Тому конкретизація особливостей підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання природничих дисциплін сприяє визначенню рівня їх компетентності.

Загальні питання професійної підготовки та змісту професійної освіти розкриті А. М. Алексюком, В. П. Беспальком, В. І. Бондарем, С. І. Гончаренка, І. А. Зязюном, Н. В. Кузьміною, І. П. Підласим, О. Я. Савченко та іншими.

У роботах О. А. Біди, Г. Я. Мирської, Н. Й. Міщук, О. М. Краснової розглядаються питання підготовки вчителя до викладання курсів природничо-наукового спрямування; Т. М. Байбара, Н. М. Бібік, Т. М. Васютіна, Т. П. Коростіянець, А. Н. Сулейманова звертають увагу на реалізацію різних підходів у навчанні предметів природничо-математичного циклу.

У галузі підготовки студентів до викладання природознавчих дисциплін у початковій школі мають значення роботи вчених Ф. С. Кисельова, Г. В. Ковальчук, Г. С. Ковальчук, В. І. Кузнецова, Л. К. Нарочної, В. М. Пакулової та ін., які видали підручники з методики природознавства для студентів вищих та середніх спеціальних навчальних закладів.

З метою впровадження в навчальний процес сучасної системи прийомів і засобів, що сприяють активності молодших школярів на уроках природознавства, вчені-науковці М. Г. Чепіков, А. В. Усова, А. Д. Урсул розробили відповідні методичні засади інтеграції навчального процесу з метою підвищення рівня підготовки майбутніх учителів до викладання природознавчих дисциплін у початкових класах.

Однак, поза увагою вчених залишилося питання дослідження особливостей підготовки вчителів початкових класів до викладання природознавства в 3-4 класах у відповідності до дидактичного принципу зв'язку навчання з життям.

Головною метою моделі психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів (Л. Хомич) є забезпечення високого рівня якості підготовки майбутніх вчителів початкової школи, яка передбачає формування вчителя-дослідника, здатного творчо вирішувати завдання учбово-виховної роботи з молодшими школярами. [1].

Як відомо, основними функціями підготовки майбутніх учителів початкових класів, і зокрема, до викладання природознавства є: інтеграційна, організуюча, освітня. Реалізація інтегративної функції забезпечує цілісність педагогічного процесу у вищому учбовому закладі: інтеграція і диференціація навчальних програм психолого-педагогічних курсів; єдність теоретичної і практичної підготовки; безперервність формування професійних знань, умінь і навичок у процесі навчальних занять, виконання наукової роботи і проходження навчальних, педагогічних практик у школі та, особливо, навчальна польова практика із природознавства.

Організуюча функція забезпечує ефективну діяльність суб'єктів навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Вона передбачає здійснення планування педагогічного процесу і організацію самостійної діяльності студентів з метою оволодіння знаннями і створення умов для впровадження нових досягнень психолого-педагогічної та методичної науки у практику навчання; наукове обґрунтування навчального процесу.

Однією з основних є освітня функція, яка забезпечує перехід знань в стійкі переконання,

практичні дії. Ця єдність забезпечується тісним взаємозв'язком самоосвіти, навчальних занять, науково-дослідної роботи студентів.

Тому, метою нашого дослідження є визначення основних аспектів організації практичної підготовки студентів до викладання уроків природознавства у початковій школі.

Інтеграція курсів “Основи природознавства” і “Методики викладання природознавства в початкових класах” сприяє глибокому вивченню на науковій основі тем шкільної програми.

Перед ними стоять такі завдання: формування цілісної картини сприймання світу; вироблення методів, методичних прийомів та організаційних форм навчання відповідно до завдань та змісту природознавства; розробка засобів навчання та змісту природознавства; розробка матеріальної бази; визначення вимог щодо підготовки вчителя як викладача природознавства [2].

Найважливіше завдання процесу навчання – знайти ефективні способи керівництва пізнавальною діяльністю учнів, оскільки знання з основ природознавства є орієнтиром сприймання та існування людини в світі та складають систему світогляду, цінностей, переконань людини.

Практичний напрямок занять дає можливість студентам тісніше пов'язати навчальний матеріал, що вивчався, з практичним використанням на уроках природознавства в початковій школі.

Підготовка вчителів початкової школи до формування природничих знань учнів має свої особливості. Курс природознавства має інтегрований характер, бо він передбачає формування основ багатьох природничих наук. Це вимагає від учителя компетентності в різних напрямках. Він повинен сформувавати у дітей систему первісних природничих понять, необхідних для розуміння навколишнього світу, які забезпечують перехід від поняття явища до його сутності.

Дослідження (В. А. Копетчук) доводять, що знання основ природознавства не завжди відповідають вимогам початкової школи. Вчені підраховали, що для підготовки до уроку з природознавства вчителю необхідно витратити 3-8 годин, при цьому важливе значення має обсяг базових знань. [3].

У системі підготовки вчителя початкових класів в умовах педагогічного університету базові знання з природознавства студенти повинні набувати на перших курсах. Вони стають основою для побудови курсу методики викладання природознавства, який спрямований на навчання студентів формувати у дітей уявлення та поняття про навколишній світ та про взаємодії у природі.

Як відзначає О. А. Біда, “Згідно ідей реформування початкової школи розроблено курс методики викладання природознавства (Т. М. Байбара). У цьому посібнику інтегрується психолого-педагогічний зміст, на основі якого побудовано методичну систему управління цілісним процесом навчання природознавства в початковій школі. Запропонована система передбачає формування педагогічного мислення вчителя, його творчого підходу до оцінювання і розв'язання практичних педагогічних задач та індивідуального стилю педагогічної діяльності” [4, 3]

Вивчення шкільної практики показує, що багато вчителів початкових класів відчувають труднощі при викладанні природознавства, в першу чергу – щодо застосування нових технологій у навчально-виховному процесі та відбору відомостей, які доцільно використовувати у процесі формування природничих уявлень і понять.

Дослідження, проведені О. А. Бідою важливі для практичної діяльності вчителів початкових класів у формуванні в учнів елементарних знань, уявлень про цілісну природничо-наукову картину світу, а також практичних умінь і навичок роботи на навчально-дослідній земельній ділянці, в кутку живої природи, на географічному майданчику.

У Галузевому стандарті підготовки вчителів початкової освіти (додаток А – виробничі функції, типові задачі діяльності та уміння щодо вирішення типових задач діяльності) визначено, що у студентів, майбутніх учителів початкових класів необхідно:

1. Формувати систему уявлень та елементарні поняття про об'єкти неживої природи з метою формування в учнів понять про:

а) атмосферу – на основі раніше отриманих знань про повітря, вітер вміти формувати в учнів здатність самостійно дослідницьким шляхом виявляти повітря навколо нас та його властивості, а також користуватися термометром та записувати його показники під час уроків, екскурсій та в позаурочній роботі;

б) воду – за допомогою дослідів та практичних робіт вміти формувати здатність порівнювати воду в трьох станах на основі виділених істотних ознак з метою встановлення взаємозв'язків між водою та іншими компонентами неживої і живої природи, враховуючи бережливе ставлення до води;

в) ґрунт – вміти порівнювати різні типи ґрунтів, досліджуючи практичним шляхом окремі їх властивості та формувати у дітей уявлення про охорону ґрунтів, організовуючи різні види навчальних та домашніх завдань учнів;

г) літосферу – на основі раніше отриманих знань про корисні копалини, добування, використання та їх значення, вміти будувати форми організації навчання з природознавства з урахуванням основних завдань розвитку особистості, застосовуючи прийоми мислення та активізації дитячої діяльності;

д) енергоносії та теплові процеси – на уроках та в позаурочний час вміти забезпечувати формування навичок спостерігати та порівнювати теплові, світлові відчуття, вимірювати температуру повітря і води, зберігати тепло та електроенергію в побуті з метою формування в учнів уявлень про Сонце – головне джерело енергії на Землі.

2. Формування в учнів знань про планету Земля:

а) Земля – планета Сонячної системи – на основі знань про Всесвіт, будову Сонячної системи, добове обертання та річний рух Землі навколо Сонця, використовуючи телурій під час занять, забезпечувати формування вмінь описувати природні об'єкти, явища, процеси на основі власних спостережень;

б) зображення земної поверхні – на основі знань про план, масштаб, карту, компас вміти забезпечувати формування в учнів навичок користування планом, масштабом, картою, компасом, читання умовних позначень на плані та карті, вміти орієнтуватися на місцевості;

в) форми земної поверхні – з метою формування в учнів уявлень про їх різноманітність (рівнини, яри, горби, гори) та використовуючи таблиці, муляжі, макети, вміти розвивати в учнів здатність самостійно порівнювати балку з горбом, горб з горою;

г) людина, природа та суспільство – з метою формування уявлень про довкілля, використовуючи педагогічну літературу, періодичні видання, передовий досвід, кінофільми та телепередачі, вміти забезпечувати усвідомлення учнями себе як частину українського народу, виявляючи повагу до нього та до інших народів світу;

д) екологічні проблеми Землі – на основі знань про Заповідники, Червону книгу України, використовуючи науковий досвід, екологічну літературу, кіно передачі, вміти сприяти формуванню в учнів бережливого ставлення до природи.

Для виконання Галузевого стандарту підготовки вчителя початкової освіти необхідно в процесі навчання студентів забезпечити якісне засвоєння як теоретичного матеріалу, так і формування практичних навичок і вмінь. Тому методика професійної підготовки вчителів початкових класів до викладання природознавства передбачає, що проблема формування в учнів молодшого шкільного віку понятійного апарату повинна містити такі аспекти: механізм

формування та розвитку понять; класифікацію природознавчих понять початкового природознавства; моделювання фундаментальної системи природознавчих понять; визначення понять відповідно до принципу доступності; методика формування понятійного апарату.

Для покращення засвоєння теоретичного матеріалу використовуються інноваційні технології, в тому числі мультимедійні лекції із тем “Земля і Всесвіт”, “Рельєф земної поверхні”, “Гідросфера”, “Атмосфера”.

Практична підготовка студентів до викладання природознавства в початкових класах проводиться на практичних, лабораторних заняттях та в процесі навчальної (польової) практики з природознавства.

Із метою реалізації принципу зв'язку навчання з життям на лабораторних заняттях студенти вчаться працювати з картами та планами, використовувати масштаб для визначення віддалі на картах, визначати координати пунктів, читати умовні позначення. Майбутні учителі початкових класі знайомляться з найбільш поширеними мінералами та гірськими породами, корисними копалинами.

Зокрема, при вивченні теми “Рельєф земної поверхні”, окрім ознайомлення з різними формами рельєфу вчаться будувати профіль. З теми “Гідросфери” будують поперечний переріз річки, визначають витрати води в річці. А по темі “Атмосфера” вчаться розв'язувати задачі на визначення температури повітря та атмосферного тиску з висотою.

Особливе місце в практичній підготовці майбутніх учителів початкових класів займає навчальна (польова) практика з природознавства.

У процесі проходження практики студенти вчаться користуватися компасом, рухатися за азимутом, будувати план ділянки. Вони знайомляться з формами рельєфу, які зустрічаються в рідній місцевості, проводять нівелювання горба. При вивченні водойм описують елементи річкової долини, русло ріки, рослини та тварини, які зустрічаються в них, властивості води. Студенти також вивчають різні типи ґрунтів, вчаться виготовляти ґрунтову колонку, колекції корисних копалин.

На практиці освоюють методику виготовлення гербарію та колекцій безхребетних.

Студенти вчаться визначати рослин та тварин, які зустрічаються в рідній місцевості, за визначниками.

На протязі проходження навчальної практики з природознавства, студенти проводять спостереження за погодою, вчаться оформляти матеріали спостережень. Вони будують графіки зміни температури, атмосферного тиску, відносної вологості, а також будують розу вітрів. Одночасно даємо студентам завдання підібрати методи і прийоми стимулювання учнів до заповнення зошиту спостережень за погодою.

У процесі навчальної практики з основ природознавства в околицях міста використовуємо метод розв'язання ситуативних задач або метод навчання в конкретній ситуації (“кейс стаді”).

Наприклад, по темі “Орієнтування на місцевості” моделюємо ситуацію “Заблукали в лісі”. Для розв'язання даної ситуації, тобто знаходження дороги додому, визначаємо сторони горизонту за допомогою компасу і місцеві ознаки. У процесі ситуативного моделювання студенти засвоюють практичні навички орієнтування на місцевості. Отримані знання і навички майбутні вчителі початкових класів можуть використати у своїй подальшій професійній діяльності.

Отже, організовуючи підготовку студентів до викладання природознавства в початковій школі, викладачу необхідно організовувати таке навчальне середовище, яке інтегрувало в собі як теоретичну, так і практичну підготовку майбутніх учителів початкових класів.

Використана література:

1. Шевчук К. Д. Інтегрований підхід до викладання природничих дисциплін у вищих навчальних закладах / Кристина Дмитрівна Шевчук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту. – Вип. 21, 2005. – С. 269-270. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/417/>
2. Хомич Л. О. Процес інтеграції в системі вищої педагогічної освіти / Л. О. Хомич // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди : наук.-теор. зб. : Спец. вип.: Педагогіка. Вища освіта України і Болонський процес : матеріали Всеукр. конф, 2005. – С. 332-342.
3. Копетчук В. А. Педагогічні умови професійного спрямування природничо-математичних предметів у медичному коледжі / Валентина Анатоліївна Копетчук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту. – Вип. 25, 2005. – С. 243-245. – <http://eprints.zu.edu.ua/417/>
4. Біда О. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до здійснення природознавчої освіти у початковій школі / Олена Анатоліївна Біда : автореф. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2003. – 37 с.

А н н о т а ц и я

В статье рассматриваются вопросы организации практической подготовки студентов к преподаванию уроков природоведения в начальной школе.

Ключевые слова: подготовка учителя начальной школы к формированию природоведческих знаний учеников, базовые знания с природоведения, учебная (полевая) практика, учебная среда.

A n n o t a t i o n

The article deals with the practical training of students to teaching natural science lessons in elementary school.

Key words: training elementary school teachers to the formation of natural knowledge of students with basic knowledge of natural science, teaching (wild) practice of natural science, learning environment

Сарієнко В. В.

Слов'янський державний педуніверситет

**СТРУКТУРУВАННЯ ЗНАТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
НАВЧАННЯ УЧНІВ ТВОРЧІЙ ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті висвітлюється класифікація наукових знань за гносеологічними, логічними, функціональними та дидактичними принципами, і їх співвідносність з системою їх викладення у шкільних підручниках. Розкривається відповідність структуризації наукових знань способу вивчення навчального матеріалу учнями. Пропонується система структурування навчального матеріалу у шкільних підручниках, орієнтована на розвиток творчих компонентів в засвоєнні нових знань.

Ключові слова: Структуризація знань; Репродуктивний спосіб пізнання; Творчий спосіб пізнання; Лінійно-смысловий принцип побудови структури наукових знань; Лінійно-змістовий принцип побудови структури наукових знань; Класифікація наукових знань; Емпіричний рівень оволодіння певною системою знань; Теоретичний рівень оволодіння певною системою знань.

У кожному підручнику наукові знання структуровані і викладені авторами підручників відповідно до затверджених державних програм, в яких розписано все: об'єм і зміст наукових знань, що вивчаються, протягом року; витрати навчального часу на їх вивчення; порядок і послідовність вивчення крупних і малих блоків – розділів, тем, параграфів; поурочні інформаційні і організаційні складові частини учбового процесу – уроки вивчення нових знань, уроки повторення і закріплення, уроки творчої самостійної роботи, і нарешті, уроки підбиття підсумків, поточного і рубежу контролю.